

Språket: Ordkløyving er «det å hengje seg i ord utan tanke på vidare meining og samanheng; flisespikking».

Ordkløyveri

■ MENINGER

Jens Haugan

Men det finst også ein veldig konkret måte å drive ordkløyveri på. Studentane mine har blant anna faget morfologi på timeplanen. Morfologi tyder form-lære og er også relevant for til dømes biologar og geologar sidan dei òg studerer form og oppbygging til sine studieobjekt.

I språkvitskapleg samanheng studerer ein korleis ord er bygde opp. Sentrale perspektiv er då ordlaging og ordbøying.

Det er sjølvsgagt viktig for ein norsklærer å kunne forstå og ikkje minst å kunne forklare korleis ord blir laga og bøygde, og korleis ein kategoriserer ord i ulike klasser.

■ Den enklaste forma for ordkløyveri er å dele ord opp i stavingar. Men allereie på dette nivået vil ein kunne møte på utfordringar. Skal det t.d. vere staving -ar, sta -vin -gar eller stav -ing -ar?

” Ikkje alle har behov for å dykke langt ned i teorien, men alle har behov for grunnleggjande kunnskapar om og ferdigheiter i lesing.

JENS HAUGAN

Det er her morfologi skil seg frå «klassisk» ordkløyveri. I morfologien prøver ein å finne fram til dei minste tydingsberande elementa i eit ord. Ein kan altså ikkje sjå bort frå meining og samanheng.

Ordet «stavingar» består ikkje berre av tre stavingar; det består av tre meiningsberande einingar eller morfem.

Dersom ein prøver å trekkje ut «sta», vil ein få problem. Vi har riktig nok eit ord «sta», men det har ingen ting med «staving» å gjere.

Staving handlar om stavar, altså bokstavar, (eller lydar) som er sette saman. Det er altså «stav» som fortel oss noko om hovudinnhaldet i ordet. Dette ordelementet kallar ein for eit leksikalsk morfem.

Ein ville kunne slå opp i ei ordbok (eit leksikon) og finne ut av tydinga til «stav». Samtidig seier vi at «stav» er rota i ordet; det som resten av ordet veks ut frå.

■ Ordelementet -ing derimot ville ikkje stå for seg sjølv i ei ordbok. Men ein vil kunne finne det i ein grammatikk.

Derfor kallar vi det for eit grammatikalsk morfem. Det har ein grammatikalsk funksjon heller enn eit konkret leksikalsk innhald.

Oppgåva til -ing er å lage eit nytt ord, ei såkalla avleiing, som viser til ei handling eller eventuelt resultatet av ei handling med utgangspunkt i eit leksikalsk element.

Når ein stavar, driv ein med staving, og resultatet av staving kan vere ei staving. På bokmål vil ein kunne skilje mellom staving og stavelse, og -else er då også eit grammatikalsk morfem.

■ Den siste stavinga i «stavingar» er -ar. Dette er ei bøyingsending eller eit bøyingsmorfem. Det er også grammatikalsk og har som oppgåve å fortelje oss at ordet står i ubestemt form, fleirtal.

Norsklæraren og elevane vil kunne sjå at hokjønnsord som endar på -ing, får -ar som fleirtalending i nynorsk, i motsetnad til den meir regelrette endinga -er, som elles er typisk for hokjønnsord.

■ Morfologi, ordlære eller form-lære er ein viktig del av norskfaget.

Ikkje alle har behov for å dykke langt ned i teorien, men alle har behov for grunnleggjande kunnskapar om og ferdigheiter i lesing, skriving og staving - sjølv om det er ei anna form for staving som mange har vore opptekne av no i desse OL-tider.

Legene
at Leon
hjernes
TØFFE
STADIG
NÅ ER M

Mo E